

SZÁZADUNK.

29. és 30. szám.

Negyedik esztendei folyamata 1841.

Április' 15.

Még valami

a' betűszedő gép' tárgyában.

A' bécsi *Theaterzeitung*' 67-dik számában ezen cikk olvasható: „El van tehát érve, mit eddig hinni nem akaránk, 's mitől számoss ember érdekében, kik ezáltal kenyerüket veszítik, tartottunk, a' betűszedő gép fel van találva. Előre lehetett látni, hogy a' Gutenberg' százados ünnepe által felizgatott figyelem a' könyvnyomói ügyre nem fogna előbb nyugodni, mint el nem éretendik a' cél egy szaporább szedő rendszert érdeklő. Jelen századunkban, hol mindenki gyorsan menni, kocsizni, repülni akar, hátramaradhatna e a' gondolat? A' betűszedő gép fel van találva, 's Angol, Francia, Poroszthonban, Ausztriában, Bajor és Oroszthonban, már szabadalmazva is. 'S a' mi leginkább figyelmet érdemel, hogy ismét angolnak kelle lenni, ki azt létre hozza, mit egy német gondolt! (Talán magyart akart mondani, legalább kelle mondania). *Kliegl* urnak betűszedő gépe Pozsonyban, eszméje szerint szintolly tökéletes, mint Young ur és társáé Londonban, sőt azt felül is haladja, minthogy egyszersmind szétrakógép is, azaz: a' mondatot, melyet szedett, billentyüs műszerkezete által ismét szét is szedi. De a' szegény embernek nincsen módja! A' magyarok 10 forintos részvényekben mintegy 2000 forintot hoztak össze. Ezen öszveg hamar felhasználott, 's most *Kliegl* még mindig Pozsonyban ül, 's mintáján czirkalmaz és czirkalmaz, mialatt Young már 60,000 forintot fordíta egykoru találmányára (saját vagyonából) 's már is mindenütt szabadalom leveleket nyert gépelyére. A' gép mintegy 300 Lajos aranyba kerülend. Annyi munkát végez, mint tíz szedő, egy szedő által, kinek e' gépre különösen bele kell tanulni. A' mostani szedők kénytelenek lesznek ezen gépen ujlag kezdeni mesterségüket. A' betűk alakjában némi változásnak kell történni, azonban nem teljes lehetlen a' Young-féle géppel a' most szokásos betűket is megtartani. Egy, a' találmányt még eddigelé akadályzó baj az, hogy csak egy ugyanazon féle írásra van alkalmazva. Ha számokat vagy másféle betűket kell a' textusba venni, helyet kell hagyni számukra, 's utóbb külön szedéssel betölteni. A' szedőket ezentul nem betűszedőknek, hanem betűszövőőknek nevezendjük; mert a' szövőszék teoriáját alkalmazá a' gazdag gyárnok a' szedőgépre. Young még ezen évben szándékozik saját költségén Lipszében felállítani egy ilyen géppéldányt, az ottani könyvkereskedőségnek tetteleg megmutatandó, mit eredményez. A' literatúrára nézve ezen találmány következményei megmérhetetlenek. A' könyvek olcsóbbak lesznek, a' közönség vásárló kedve jobban felébredend.“ — Eddig a' cikk.

Oda jutottunk e tehát, hogy a' külföld elragadja előlünk azon kincset, mit mármár miénknek nevezheténk?! Sajnos, valóban szomorító! Nem kivánom félreértetni e' fájdalmas fohásomat. Abban, hogy más is egykorulag talál fel valamit, a' minek első feltűnését egy hazánkfa lángeszében láttuk, abban ugyan semmi jogos ok nem volna illynemű felkiáltásra; mert hiszen miért szomorkodnának, ha másutt is létezik illyféle lángész? De ha meggondoljuk, hogy egyenesen csak min lassuságunk, min hanyagságunk és hidegségünk okozta, hogy hazánkfa előbb nem végezheté művét, hogy ő nem állhatott elé tökéletesen véghezviitt csuda gépével előbb, mint a' külföldi, ez csakugyan valóban szomorító!

Kis türelmért esedezem kedves olvasó. Nem először szólalak fel ezen ügyben; szóltam a' mult nyáron a' Sürögnyben, midőn a' Bécsben Faber által feltalált *beszélő gép* és *Kliegl betűszedő gépe* közt némi hasonlítást tevék; de szóltam jelesen a' mult évi „Századunk“ 10ik számában, a' hol „művészi látogatás“ című cikkemmel némi figyelmet gerjeszteni szerencsés valék. Megvallom, akkor magásra dagadott keblem, hazafiui érzésem' édes melegétől, látván csekély soraimnak azon egyelőre sokat jósló sikerét: hogy nagy tekintetű férfiak egyenesen e' cikkelynek tulajdoníták a' gépek iránti felébredt figyelmüket, mellynek következtében sok látogató tisztel meg a' jeles művészt; 's e' sűrű látogatások nyomán alakult össze a' pozsonyi társulat, lelkes pártfogása alá veendő a' művésznak munkálatit, 's részvények útján pénz segélyezéssel is gyámolítandó a' mű' felállítását. Lelkemből örvendék ezen körülményeknek, azt hívén, hogy már elindítva levén a' dolog' folyama, azt semmi többé nem akadályozandja; örvendék abban bizván, hogy hazámat érdeklő kedvencz álomképeimnek egyike valahára teljesülend, az t. i. hogy a' világot megajándékozzuk egy, min vérünkéből szakadt, honunk emelőin nevelt, és saját erőnkkel nagyra emelt művészi lángész működésével; örvendék, 's ezt talán a' hiúság bűne nélkül is tehetém, hogy én is, szerény ismeretlenségben, kölcsönzék egy szikrácskát azon láng' meggyújtására, melly a' művész világ szemei előtt fényt árasztand honunk homloka körül. De fájdalommal látom, hogy a' láng csak pillanatnyi szalmatűz vala, hogy a' hevenyében neki lelkesült részvét nem ápolá folytonosan és szilárdul a' nagy munkához szükséges erőt, hogy álomképem visszahanyatlani fenyegetődzik az álomország homályai közé, mélyebb-re süllyedendő, mint valaha félhettem volna. Igen uraim! nem tudom, sirassam e ezen esetet, vagy azzal nyugtassam meg magamat: hiszen mást nem várhatánk!

Nem lehet hálaérzettel el nem ismerni azon lelkes hazafiak' buzgóságát, kik részvétökkel segíték az ügyet, úgy hogy Pozsonyban, és Pesten összesen 280 részvény iratott alá. De azóta az aláírók száma csak eggyel sem szaporodott, csak eggyel sem, 's még az aláírottak közül is vannak fizetetlenek. Hol itt a' hiba? Bizonyosan a' hidegségben. Hol látszik itt azon lelkesség, melly a' pártolt ügynek minél több pártolót szerezni mindinkább törekszik? Hol azon úgyszeretet, melly az oda ajánlott anyagi segélyen kívül még egy kis fáradságot, egy kis buzdítást, egy kis lelkesítést tud áldozni? O! uraim ne gunyoljanak engem azon divatos vért fagyaláló visszautasítással: ő enthusiast! Vannak bizonyos dolgok, mellyekért egész társadalmak, egész hölgyi és uri seregek szokták magokat enthusiasmirózni (hogy már e' szóval éljek) 's mellyekben a' cél: egy kis multság, egy estének divatszerű átéldelese. Részemről én, illy dolog iránt lelkesülésre buzdulni, hol egy a' művészetnek, irodalomnak, tudományosságának, és valódi, nem képzelt lenge műveltségnek új világnak aerája rejtezik, illy dolog iránt lelkesülni, 's másokat is lehetőleg felszólítani soha sem szegyenlendem.

Van vélemény, melly azt tartja, hogy ugyanazon emberek vannak minden jótévő, időszerű 's a' t. társaságban, 's hogy ennél fogva már ezentul *Kliegel* gépeinek pártolására nem igen lehet pártolókat szerezni, mivel, ki akart részt venni, már részt is vesz, 's ugyanezeket ujabban felszólítani, sürgetni nem lehet, mivel végre megúnják a' sokat. Bocsánatot kérek uraim! ez tévedés. Vannak oly-

Iyanok számosan, kik nem látván a' gépek' mintái fogalommal nem bírnak róla, 's azért önkényt nem igen hevülhetnek neki, 's ki felszólítsa őket, kinek buzdító szava baráti összeköttetésnél vagy más viszonynál fogva a' hon' 's testvérhon' messzebb vidékire is kihatna, nem volt, nincs. Vannak olyak, kik nem akarnak részt venni nézeteknél fogva, kiket talán, azon nézetek' czélszerű megszelidítése mellett, állhatatos buzdítással, 's illyennel kell birni a' valódi ügybarátnak, meg lehetne nyerni. Van a' többi közt oly nézet, melly ezen gépek' létesítését egyáltalán kárhozlatja; mivel a' nyomtatás könnyebbítetvén több rossz fog eláradni a' világra mint eddig, 's mivel — annyi meg annyi ember (t. i. a' betűszedők) megfosztatnak kenyerektől. Milly szűkkeblű, milly kisszerű nézet ez! Nem akarom feszegetni, mit nevez ezen nézetnek alapelve *rosznak*; hanem annyi bizonyos, hogy e' szerint magát a' nyomtatás' művészetét is el kell törölni; mert ha több rossz fog terjedni ezen új találmány által, bizonyosan aránylag több jó is fog terjedni 's így épen úgy tartand egyensúlyt a' jó a' rosszal, valamint eddig tartott az egyetemes nyomtatási ügyet tekintve. 'S tagadhatlan, hogy a' több jó könnyebben áll ellene a' bár több rossznak is, mert a' jóban van oly valami morális isteni hatalom, oly lesújtó jupiteri villám, mellyel hiába daczolnak az alvilág' titánjai. A' mi a' másikat illeti; kérem, ne ámitsák, vagy legalább ne akarják ámitani a' szerényebb tömeget azzal, mintha annyira sajnálnák önkö néhány száz vagy ezer ember' kenyérvesztését. Ha arról van szó, hogy gőzhajókat, vasutakat, gőzmalmokat 'sat. kell építeni, senki sem áll elé azon ellenvetéssel: igen, de ennyi hajós, ennyi meg ennyi fuvaros, ennyi molnár vesztendi kenyere; hiszen találand más élelem-módot! Igen, mert itt anyagi haszon forog fen, mert itt nyereség kecséget. Ha ama' kenyérvesztettek találhatnak más módon ételmet, miért nem szinte néhány száz betűszedő?!

Ezen nézetből eredő részvétlenséggel akarják e talán gátolni a' dolog valószínűsítését? Fognak e czélt érni? Fogják e gátolhatni a' világ' folyamát? Az eszme él; — lám másutt is fölébredt; ezt elől-ni nem lehet. Ha magyar nem, tehát angol vagy más találandja fel, 's viendi véghez, minek *véghezvitelére* nem nyújtánk segídek-zetet. Azon *rossz* tehát, mitől ezen nézetük annyira rettegnak, a' nyomtatás' könnyítésével be fog következni, hozzánk is el fog áradni, 's mi azt saját gyalázatunkkal is növelendjük, hogy gyávák valánk elő nem segítni az ügyet ama *jónak* kedveért, mellyet nyúj-tand. 'S íme ez meg is történt.

Ám ez új kötelességet tesz reánk Kliegel' vállalatát segítni. Mert hát ha valami angol, — (magam is voltam tanú, hogy egy angol összeköttetést ígért a' művésznak Londonban) — felfogva az eszmét, azt valami barátjával közlé, 's így egyenesen mi tőlünk szakadt volna az eszme amaz angol' agyába? Kinek köteles ő számot adni találmánya' első ötleteinek szüleméséről? 'S ha e szerint ezen talán tölünk lopott eszme buktatná meg a' teremtő lángész' eredeti eszméit, jeges és fagyos részvétlenségünk miatt? — O ne erőködjünk még mélyebbre sülyedni a' külföld' véleményében művészi értelmességünket illetőleg, mint már úgy is sülyedünk; ne gyűjtsük fejünk fölé a' világ' gúnyainak 's a' jövő idők' szitkainak zsarátnokit!

Még nincs minden veszve. A' külföldi találmány el nem ijeszti a' lángeszű művészt, — mert ő bensőleg van meggyőződve az ő gépeinek fökéletesb voltáról, mit ugyan a' fenebb idézett külföldi lap is érint, de összevetés által mindenki világosan átlát. Nem csak egy-féle írásra, de akár huszféle betűnemre is képes Kliegel elkészíteni a' szedőgépet. A' szedőnek nem kellend hosszú gyakorlat után beletanulni az új szedési módba, hanem néhány nap múlva ügyesen végezheti. Nem kell egyéb a' dologhoz, mint hogy újabb 's lelke-sebb szegélyzés által oly karha helyezzük a' művészt, hogy gépeit elkészíthesse, — ennél egyéb nem kell, 's a' siker bizonyos. Találjunk módot, legyünk már egyszer valami jóra való dologban is talá-lékosak, hiszen százféle haszontalanságban elég találós eszünk van; keressünk módot segélésére, nyissunk új aláírást, akár fél részvé-nyekkel is, — lesznek bizonytal, kik a' 10 p. forintot nem bírván, öttel szívesen járulnak a' nemes, egyébiránt úgy is csak kölcsönnek tekintendő áldozathoz. Kövessünk el mindent, mi tőlünk kitelik. 'S véleményem szerint, szent kötelességünk is.

Igen, uraim! kötelességünk. Ne tekintsük Kliegelt mint mű-

vész, nézzük őt mint embert. Ő többféle külföldi ajánlatokra nem hajolt, elmellőzé más nemzetbeliek kedvező 's biztos ígérteit; ő nem nyereszkedési szomjból, hanem művészi szeretetből maradt köztünk, mert azt akará: hogy hazája mutassa fel sajátjául a' világ' legdicsebb találmányai' egyikét, — hogy hazájában emelkedjék a' művésziség' diadal-oltára, mellyről szétsugározzék a' felvilágosodásnak egy új fénynapja. Honszeretet köté nemzetéhez, fiúi buzgóság bilincselé ho-nához, — 's most! — göresösen szorúl össze szívem azon gondo-latra, hogy oly igen szeretjük nyelvünkön pengetni a' hazafiságot, 's valódi hazafiúi érzést még sem tudunk becsülni; hogy vannak eze-ren, kik örökké hazafiúkat éltetnek kiáltásaikkal, 's nem is sejtik, mi a' valódi hazafiság. — Most tehát Kliegelnek minden önmegta-gadása, kiállott baja, feláldozott reményei, 's lelkes hazafuságaért az a' díj, hogy végre még sunyorgni, nyomorgni hagyjuk! vagy, szokott hidegséggel ezt fogjuk e mondani: Menjen külföldre. Igen, uraim, ezt ő teendi is, mert most kénytelen lesz vele, a' mellöz-hellent tennie kell.

Már is készül a' művész oda hagyni hazáját, hol oly boldog álmokat élt át egy nagyszerű jövőről; hol azt hívé, hogy egy nemzet, nemzethez illőleg fogja méltányolni tudni egy fiának önáldozását, 's nem engedni őt elbukni menthellenül, 's annál borzasztóbb módon, minél inkább biztatá és biztatá őt reménnyel épen azon pillanatig, midőn rögtön elereszti gyámkezeből a' pártfogoltat; — oda hagyni készül honát egy szomorú tekintetét vetvén reá, 's megrázkodtat-va azon távol kimondott jóslatomtól, (mellyre levele hivatkozik): „Művésznak atok magyarnak lenni!“ — Ne engedjük őt tőlünk vég-bucsút venni, ne taszitsuk ezt is el irgalmatlanul magunktól, mint már számos művészi lángészt kiűzénk a' hazából, — tartsuk őt meg hon-társunkul bármi áron is, — sőt, kit oly csekély áron tarthatunk meg! Kliegel' lángesze nem csupán ezen betűgépekre terjed ki; — volt alkalmam tömérdek technikai eszének egész nagyszerűségét megis-merni, — bámulva hallám a' többféle óriási terv' előadását, melly agyában él, 's ismét és ismét tisztelém benne a' valódi hazfit, midőn a' végeszme, mellyre mind azon bámulatos, szép és nagyszerű eszméket visszavezeté, a' hon vala. 'S illy embert akarunk elbocsátni, — nem elbocsátni, sőt elűzni közülünk, illy embert, ki jelen művei' végez-tével új meg új dicsőséget árasztthatandna honi művészségünk egére? Ne vélkezzünk min magunk ellen, gondoljuk meg, hogy már vala-hára itt az idő, hogy magunkat nagykorúaknak nyilatkoztassuk!

Ney.

Kilenczetről.

(Ifj. Bezerédj Istvántól.)

Egy jó ismerősöm mosolyogva kérdezett: valljon mi volna a' szabad földbirtok felől Mózes könyveiben? mellyeket a' *Pesti Hirlap* 19-ik számában megjelent levelem említett. Mosolygott pedig még inkább, midőn szinte komolyan azzal kezdém válaszomat: milly igen kár legyen, hogy szent írása nincs, és azon magas, üdvös lelki él-vezetről kezdék beszélni és sokféle jóru, mellyet a' szent írás nyújt és szerez azoknak, kik azt kézi könyveik közt tartván, naponkint egy-két fejezetét átolvasni 's átgondolni, szokásaik közé fölveszik; mi a' kellő lelkiületet önmagának csakhamar megszerzi, sőt az embernek szükségévé válik.

Felutván azonban Mózes I-ső könyvének 47ik részét, melly előttem volt, midőn ama' levelet irtam, és olvasván ismerősömmel a' 13-ik és következő verseket, ő nem ingerkedék többé; hanem nö-vekedő érdekléssel szemléte ő is, mikép került Egyiptusnak szabad földé dupla dézma alá, és mikép lettek szántóvetői Pharaónak föld-béreseivé. És lám! nem kelle messze mennünk, már gonosz eredmé-nyek tüntek föl. Nem is kapcsolván pedig ehez, hogy csakhamar megelégedetlenség, zavar 's az ismert egyiptusi csapások következ-tek, és Pharaót önmagát lovaival és szekereivel együtt a' vörös ten-ger nyelte el, — Egyiptusnak minden viszontagságaiban, mellyek a' későbbi történetekből csak nagyában is eszünkbe jutottak, mint vörös fonalat kifünni, kisírní láttuk a' szántóvető, a' nép érdekének, erejének, lelkének pótolhatlan hiányát, attól fogva, midőn a' Pharaók trónját nem igen sokára idegenek foglalták el, Egyiptusnak jelen sor-ság, mellyben felláhinak nyomorult és nyomorúságával minden mást bevonó állapotja fejezi be a' szomorú sorozatot, melly Pharao hely-tartójának a' földszabadság ellen vétkezett polticájában és financialis tervében, az egyiptusiaknak pedig e' tekintet alatt szintén nem ment-hető hibáiban kezdődött.